

IKBY'DE SEÇİM VE TÜRKMENLERİN KOTAYLA TEMSİLİ

DR. SELÇUK BACALAN

Uzman ORSAM

lamentosunda bölgenin iki büyük partisi Kürdistan Demokratik Partisi (KDP) 45 milletvekili ve Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB)

21 milletvekili ile sandalyelerin çoğunu oluşturmaktadır. Parlametoda, bölgede yaşayan azınlıklara da kota sistemi üzerinde 2005 seçimleri öncesi 5 daha sonra 11 sandalyeye yükseltilerek temsil hakkı tanınmıştır.

IKBY Parlametosu KDP Grup Başkanı Zana Halit, Şubat 2022'de yaptığı açıklamada bölgedeki siyasi partilerin seçimin zamanında yapılması üzerine anlaştığını belir-

“

KDP ve KYB'nin cumhurbaşkanı adayı üzerinde fikir ayrılığı, Kürt siyasi partiler arasındaki anlaşmazlıklar, IKBY'nin yaşadığı ekonomik sorunlar, Erbil ve Bağdat arasındaki anlaşmazlıklar ve Bağdat'ta merkezî hükûmetin teşkil edilememesi gibi siyasi sorunlar, bölge seçimlerinin gerçekleşmesine gölge düşürmüştür.

”

Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) resmî olarak 2003'te kurulmasına rağmen, 1991'de Irak'ın kuzeyinde uçuşa yasak bölgenin oluşturulmasıyla fiili bir otonom Kürt yönetimi oluşturulmuş ve 1992'de parlamento bu bölgede teşkil edilmiştir. Bu yönetim Saddam Hüseyin rejiminin yıkılmasıyla resmîyet kazanmıştır. 2003'ten sonra 2022 yılına kadar; 2005, 2009, 2013 ve 2018 yıllarında toplam beş kez parlamento seçimleri bu bölgede yapılmıştır. IKBY parlametosu 111 milletvekilinden oluşmaktadır. 2018 seçimlerinden sonra çıkan sonuca göre bölge par-

terek, bölgenin artık bir anayasasının olması yönünde açıklama yapmıştır. IKBY'de 1 Ekim 2022'de parlamento seçimlerinin yapılması planlanmaktaydı. Ancak 10 Ekim 2021'deki Irak erken parlamento seçimlerinden sonra ortaya çıkan hükümet kurma krizi ve akabinde siyasi anlaşmazlıklar, IKBY iç siyasetine de olumsuz şekilde yansımıştır. KDP ve KYB'nin cumhurbaşkanı adayı üzerinde fikir ayrılığı, Kürt siyasi partiler ara-

sındaki anlaşmazlıklar, IKBY'nin yaşadığı ekonomik sorunlar, Erbil ve Bağdat arasındaki anlaşmazlıklar ve Bağdat'ta merkezî hükümetin teşkil edilememesi gibi siyasi sorunlar, bölge seçimlerinin gerçekleşmesine gölge düşürmüştür. Özellikle IKBY'deki seçimlerin yapılamamasının sebepleri içerisinde de IKBY seçim yasasında yapılması beklenen düzenlemeler ve kota sandalyesi yer almaktadır.

“

Türkmenler IKBY'de Kürtlerden sonra ikinci ana unsur olarak yaşamaktadır. Ancak IKBY'deki kamu dairelerinde siyasi ve idari baskılardan dolayı nüfusları oranında temsil edilmemektedirler. Türkmenler, 111 milletvekili bölge parlamentosunda kota sistemi üzerinden 5 milletvekiliyle temsil edilmektedir.

”

IKBY'de seçim sistemi, tek bölge seçim sistemidir. IKBY sınırları içerisinde yer alan Erbil, Süleymaniye ve Duhok vilayetlerini kapsayacak şekilde tek seçim bölgesi olarak sayılmaktadır. KDP'nin bu sistemden büyük ölçüde yararlandığını söylemek mümkündür. Bu sisteme KYB başta olmak üzere, Kürdistan Adalet Cemaati, Kürdistan İslam Birliği, Değişim ve Yeni Nesil Hareketi çok bölge seçim sistemini savunarak karşı çıkmaktadır. Özellikle muhalif Kürt siyasi partilerin dile getirdikleri seçim yasasında düzenleme yapılması ve azınlık kotalarının birden fazla bölgeye yayılması durumunda KDP'nin parlamentodaki azınlık sandalyeleri üzerindeki hâkimiyeti yok olabilir. Dolayısıyla bu durumun IKBY'deki parlamento seçimlerinin yapılmasının sebeplerinden biri olduğu söylenebilir.

Türkmenler IKBY'de Kürtlerden sonra ikinci ana unsur olarak yaşamaktadır. Ancak IKBY'deki kamu dairelerinde siyasi ve idari baskılardan dolayı nüfusları oranında

temsil edilmemektedirler. Türkmenler, 111 milletvekilli bölge parlamentosunda kota sistemi üzerinden 5 milletvekiliyle temsil edilmektedir. Erbil'e hâkim olan KDP, burada çoğunluk olarak yaşayan Türkmenleri manipüle ederek özel oylamada istediği yönlendirmeyi yapabildiğinden kota sandalyeleri bağlamında IKBY'deki siyasi partiler arasında sayısal ve siyasi dengeleri etkilemiştir. Aynı zamanda bazı kota sandalyelerinin KDP kontrolünde olduğu görüşünü ileri sürerek bölgenin iki köklü siyasi partisi KDP ve KYB arasında sıkıntılara yol açmıştır. Siyasi faaliyetlerini Süleymaniye'de sürdüren Kürt siyasi partiler, kota ile temsil edilen bazı milletvekillerinin KDP etkisi altında kaldığını gerekçe göstererek kota sandalye sayısının düşürülmesi yönünde açıklamalarda bulunmuştur.

Kota sandalye sayısının azaltılmasına yönelik girişimlerin gündeme gelmesi 11 kişilik kotanın 5'ini kapsayan Türkmenler açısından önem arz etmektedir. Başta Irak Türkmen Cephesi (ITC) yetkilileri olmak üzere çeşitli Türkmen siyasetçiler kotanın düşürülmesini değil arttırılmasını talep etmiştir. IKBY Oluşumlardan Sorumlu Bölge Bakanı ve ITC Siyasi Büro Üyesi Aydın Maruf, siyasi partiler arasında siyasi kotayla ilgili bir çekişmenin olduğunu ve ITC olarak bu siyasi çekişmelerde bir taraf olmadıklarını bildirmiştir. Öte yandan Maruf, Türkmen kotasıyla ilgili bölgede bir seçim merkezinin olmasından yana olduklarını ve kotanın bölgelere göre ayrılması yönündeki görüşleri doğru bulmadıklarından dolayı kotanın dağılımından yana olmadıklarını

ifade etmiştir. Bazı Türkmen siyasi partilerin, bölgede bulunan güvenlik (Peşmerge) güçlerinin oy kullandığı seçimlere (özel seçim) müdahale edildiğini ve güçlü siyasi partilerin baskısıyla seçime hile karışıp genel sonuçları özellikle KDP'nin lehine olmasından ve gerçek temsilcilerinin seçilmesini olumsuz etkilemesinden endişe duymaları söz konusudur. Türkmenler bu endişeden yola çıkarak, güvenlik güçlerine münhasır olan özel seçimlerde kullanılan oyların kotadan seçilen milletvekillerinin oylarına dâhil edilmemesini savunabilir.

IKBY Parlamento Sekreteri Muna Kahveci ise Türkmenler için kotadan tahsis edilen 5 milletvekilinin yetersiz olduğunu ve seçim yasasında yasal değişikliklerin yapılmasıyla Türkmenlerin de çeşitli hükümet kurumlarında yüzde 30 temsiliyet hakkı verilmesi yönünde projelerinin bulunduğunu belirtmiştir.

Türkmenler, IKBY'de toplam kota sayısının 11'den 15'e, Türkmen kotasının 5'den 7'ye çıkarılmasını savunmaktadır. Ayrıca azınlıkların gerçek temsilcilerinin seçilmesi için özel çaba sarf edilmesi gerektiğini ve kotadan yararlanan grupların da seçim komisyonunda yer alması gerektiğini dile getirmiştir. ITC Erbil Milletvekili İmdat Bilal de kota sayısının azaltılması bir yana hâlihazırda 11 olan kotayı da kabul etmediklerini ve sayının arttırılmasını istediklerini belirtmiştir. IKBY Parlamento Sekreteri

Muna Kahveci ise Türkmenler için kotadan tahsis edilen 5 milletvekilinin yetersiz olduğunu ve seçim yasasında yasal değişikliklerin yapılmasıyla Türkmenlerin de çeşitli hükümet kurumlarında yüzde 30 temsiliyet hakkı verilmesi yönünde projelerinin bulunduğunu belirtmiştir. IKBY'de Türkmen nüfusun, iller içerisinde farklı yerleşim yerlerine dağıldığı bilinmektedir. Dolayısıyla çoklu seçim bölgeleri sistemi uygulandığı takdirde Türkmenlerin oylarının dağılması ihtimaldir.

ITC IKBY'DE FARKLI POLİTİKA YÜRÜTEBİLİR Mİ?

Türkmenler, IKBY'de yetkililerin demeçlerinden yola çıkarak ikinci ana unsur olarak tanınmaktadır. Ancak Türkmenler IKBY'de hükümet ve parlamentoda azınlık kotasında yararlanarak temsil edilmektedir. Bu durumda ITC, IKBY'de Türkmenler için azınlığı kabul edip kota sayısını arttırabilir ki bu durum gerçekleşirse kota sandalyesinden sadece Erbil'deki Türkmenler değil idari olarak merkezî hükümete bağlı ancak siyasi olarak IKBY'ye bağlı Kifri Türkmenlerinden de en az 1 milletvekili IKBY Parlamentosundan temsil edilmeleri önem arz etmektedir. Ya da azınlığı kabul etmeyip bölgede ikinci ana unsur olarak diğer Türkmen partileriyle koalisyon oluşturup güçlü bir şekilde temsil edilebilirler. Bu noktada ITC, IKBY'deki Türkmenlerin haklarını elde edebilmek için farklı bir politika izleyebilir; IKBY Erbil, Süleymaniye ve Duhok olmak üzere üç vilayetten oluşmaktadır. Erbil ve Duhok, KDP'nin hâkimiyetinde,

Süleymaniye vilayetinin ise KYB hâkimiyetinde olduğu bilinmektedir. IKBY'deki Türkmen nüfusu Erbil ve Süleymaniye vilayetlerinde yoğunluk göstermektedir. ITC bu noktada KDP ve KYB üst düzey yetkilileriyle müzakere edip IKBY'de KDP ve KYB bölgesindeki Türkmenlerin haklarını talep edebilir. Ayrıca fiili olarak Süleymaniye vilayetinden yönetilen Kifri ilçesi, zaman zaman terör örgütü IŞİD'in saldırılarına maruz kalmaktadır. Bu saldırıların beraberinde ilçede işsizlik ve göç olayları gündeme gelmiştir. Dolayısıyla Kifri ilçesindeki güvenlik boşluğunu kapatmak için ITC, Peşmerge Bakanlığında Türkmenlerden oluşması kaydıyla Türkmen Gücü'nün kurulmasını ve IKBY Parlamentosundan Türkmenlere özel bütçe tahsis edilmesini talep edebilir.

IKBY Parlamentosunda kota sandalyesiyle Türkmenlerin temsil dağılımı; ITC 1, Türkmen Kalkınma Partisi 2, Türkmen Reform Partisi 1, Millet Partisi 1 milletvekiliyle temsil edilmektedir. ITC dışındaki söz konusu partiler sadece IKBY'de temsil edilmektedir. IKBY'de Türkmenlere tahsis edilen kota sandalyelerinin çoğunu KDP'ye yakın olduğu bilinen Türkmen Kalkınma Partisi'nin elde ettiği görülmektedir. Bölgede ITC gibi köklü olmayan Türkmen Kalkınma Partisi'nin seçimlerde seçmenini ya iyi mobilize ettiği ya da yakın olduğu KDP'nin yönlendirmesiyle özel seçimlerde bölgenin güvenlik güçleri Peşmerge'den oy aldığı da bilinmektedir. Dolayısıyla ITC, IKBY parlamento seçimlerinde güvenlik güçlerinin oy kullandıkları "özel seçimlerde" kota sandalyeleri için oy kullanılmaması görüşünü sa-

vunabilir. ITC'nin yerel siyaset dengelerini de dikkate alması önemlidir. Türkmenlerin iddia ettikleri kota sandalye sayısının artırılması durumu genel olarak Türkmenler için faydalı olacaktır. Geçmiş dönemlerde yapılan seçimlere bakıldığında ITC, Erbil'den her seçimde milletvekili çıkarmayı başarmıştır. Süleymaniye vilayetinde Türkmenler yaşasa da bölge parlamentosunda temsil edilmemiştir. Kifri ilçesinde ITC haricinde hiçbir Türkmen partinin olmamasının ITC'ye güç ve avantaj sağladığı söylenebilir. Türkmen toplumunun millî temsil hakkını kendisinde gören ITC'nin, KYB bölgesinde olan Kifri ilçesinden de 1 sandalye kazanması muhtemeldir. Kota sandalye sayısının artırılması hâlinde, bu sandalyenin ITC'ye kazandırılması için ITC olarak bölgenin diğer güçlü partisi olan KYB'nin üst düzey yetkilileriyle görüşme gerçekleştirmesi önemlidir. ITC böylece Erbil ve Süleymaniye arasında siyasi dengeyi de önemli ölçüde sağlayabilir.

“**Türkmen toplumunun millî temsil hakkını kendisinde gören ITC'nin, KYB bölgesinde olan Kifri ilçesinden de 1 sandalye kazanması muhtemeldir. Kota sandalye sayısının artırılması hâlinde, bu sandalyenin ITC'ye kazandırılması için ITC olarak bölgenin diğer güçlü partisi olan KYB'nin üst düzey yetkilileriyle görüşme gerçekleştirmesi önemlidir.**”

AYDIN MARUF'UN GİRİŞİMLERİ

Seçim yasası ve kota sistemiyle ilgili 11 Haziran ve 1 Eylül 2022'de Erbil'de IKBY siyasi parti temsilcileri ve Birleşmiş Milletler (BM) Irak Özel Temsilcisi Jeanine Henis Plasschaert'in da katıldığı 2 ayrı toplantıya Türkmenlerin davet edilmemesi tepkilere yol açmıştır. Bu noktadan hareketle ITC Siyasi Büro Üyesi Aydın Maruf, 14-26 Ağustos tarihleri arasında Irak Kürdistan İslami Birliği heyeti, Kürdistan Adalet Topluluğu (Kommel) Genel Sekreteri Ali Bapir ve Yezidilerin lideri Mir Hazım Tahsin Beg ile görüşme gerçekleştirmişti. Maruf'un bu görüşmeleri, bölgede yapılacak parlamento seçimlerinde Türkmenlerin talep ettiği kota sandalye sayısının artırılması için destek talebi mahiyetinde okunabilir.

Öte yandan IKBY'de parlamento seçimlerinin ertelenmesinin nedenlerinin Irak merkezî hükûmetinin kurulması yönündeki beklentiler ve Irak merkezî hükûmetinden elde edilecek kazanımların olduğunu söylemek mümkündür. Bu kazanımlar ise 140. maddenin canlandırılması ve IKBY'nin bütçesinin artırılması, Kerkük başta olmak üzere diğer ihtilafli bölgelerde IKBY'nin yeniden söz sahibi olması ve petrolden pay almaları gibi kazanımlar şeklinde değerlendirilebilir. Sonuç olarak son dönemde seçim sürecinin kızıştığı Kuzey Irak bölgesinde ve IKBY Parlamentosunda Türkmenlerin temsiliyetinin artırılması, bölgedeki demokrasiyi ve genel olarak Irak'taki siyasi ve etnik dengenin sağlanmasına katkı sunabilir. ■